

AVRUPA BİRLİĞİ GENELLEŞTİRİLMİŞ TERCİHLER SİSTEMİ'NİN AZ GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE İHRACATLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Elif Uçkan Dağdemir
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Bu çalışmanın amacı; Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Avrupa Birliği'ne ihracatları üzerine etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin temel özellikleri incelenmiştir. İkinci bölümde, Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Avrupa Birliği'ne ihracatları üzerine etkilerini araştıran çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Avrupa Birliği'ne ihracatları üzerine etkileri ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, genelleştirilmiş tercihler sistemi, Avrupa Birliği genelleştirilmiş tercihler sistemi, tercihli ticaret düzenlemeleri, silahlar dışında herşey girişi.

*The Effects of the European Union Generalised System of Performances
onto the Exports of the Least Developed and Developing Countries to the
European Union*

Abstract

The aim of this paper is to determine the effects of the European Union Generalised System of Preferences onto the exports of the least developed and developing countries to the European Union. In the first part of the paper, basic principles of the European Union Generalised System of Preferences were examined. In the second part, conclusions of the studies which are dealing with the effects of the European Union Generalised System of Preferences onto the exports of the least developed and developing countries to the European Union were presented. In the last part, a general assessment concerning the effects of the European Union Generalised System of Preferences onto the exports of the least developed and developing countries to the European Union was done.

Keywords: European Union, generalised system of preferences, European Union generalised system of preferences, preferential trade arrangements, everything but arms initiative.

Avrupa Birliği Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Avrupa Birliği'ne İhracatları Üzerine Etkileri

GİRİŞ

Gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere tanınan ticari tavizler, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) tarafından başlatılmış olan ve günümüzde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından yürütülen çok taraflı ticaret sisteminin üzerinde en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Ticari taviz uygulamaları, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan eski sömürgelerine çeşitli ticari ayrıcalıklar veya kolaylıklar tanınmasıyla başlamıştır. 1970'li yıllarda GATT, gelişmekte olan ülkelere tanınan ticari tavizlerin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (Generalised System of Preferences-GSP) çerçevesinde düzenlenmesine ilişkin bir karar almıştır. Bu karar üzerine, ticari taviz uygulayan her bir gelişmiş ülke, kendi ticaret politikasına uygun bir GSP rejimi geliştirmiştir.

Gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan farklı GSP'ler arasında en eski olanı, Avrupa Birliği¹ (AB)'ne aittir. AB ilk GSP rejimi çerçevesinde, sanayi

1 Avrupa Birliği terimi, 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile benimsenen, Avrupa'nın ekonomik ve siyasi entegrasyon süreçlerini temsil eden bir terimdir. Avrupa ekonomik entegrasyon süreci, 1951 yılında Paris Anlaşması ile oluşturulmuş olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'na dayanmaktadır. AKÇT ile başlayan ekonomik entegrasyon süreci, 1957 yılında Roma Anlaşması tarafından oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. AET ile aynı yıl Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'nun oluşturulması ile birlikte, Avrupa entegrasyon sürecinde yer alan Topluluk sayısı üçe yükselmiştir. 1967 yılında Füzyon Anlaşması ile üç Topluluk'un kurumları birleştirilmiş ve üç Topluluk, Avrupa Toplulukları (AT) olarak adlandırılmaya başlamıştır. 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile ekonomik entegrasyon sürecine siyasi entegrasyon hedefi de eklenmiş; yeni ekonomik ve siyasi

ürünleri için kapsamlı tercihli ticaret düzenlemeleri geliştirmiş, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları tarım ve tekstil ürünleri gibi hassas ürünler için daha kısıtlı düzenlemeler öngörmüştür. Miktar kısıtlamaları ile yönetilen AB'nin ilk GSP rejimi, gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarında artış yaratmadığı için eleştirilmiştir.

AB'nin 1995 yılında uygulamaya başladığı yeni GSP rejimi, gelişmekte olan ülkelere yönelik tercihli ticaret düzenlemelerinin işleyişini kolaylaştıran değişiklikler içermektedir. Yeni GSP rejimi ile hassas ürünlere uygulanan tercihli ticaret düzenlemeleri genişletilmiş ve tercihli ticaret düzenlemeleri kapsamındaki ürünlere uygulanan miktar kısıtlamaları kaldırılmış, belirli kriterleri sağlayan gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkeler için Özel Teşvik Düzenlemeleri geliştirilmiştir. AB'nin yeni GSP rejiminin, kapsamındaki ülkelerin ihracatları üzerinde nasıl bir etki yarattığı konusu ise tartışmalıdır. Tartışmalar özellikle az gelişmiş ülkelere yönelik geliştirilen düzenlemelerin etkinliği üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1. AVRUPA BİRLİĞİ GENELLEŞTİRİLMİŞ TERCİHLER SİSTEMİ'NİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere tanınan ticari tavizler, 1960'lı yıllardan itibaren dünya ekonomisi gündeminin üst sıralarında yer alan bir konu olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları payları arttırmayı amaçlayan ticari taviz uygulamaları, bu yolla ilgili ülkelerin kalkınma süreçlerini desteklemeyi hedeflemektedir. Ancak ticari taviz uygulamaları, tavizleri uygulayan gelişmiş ülkeler ile tavizlerden yararlanan gelişmekte olan ülkelerin ekonomik çıkarlarının çatışmasına da neden olabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelere tanınması öngörülen ticari tavizlerin teorik altyapısı, 1960'lı yıllarda UNCTAD Genel Sekreterliği görevi yapmış olan Arjantin'li iktisatçı Prebisch'in *Kalkınma İçin Yeni Bir Ticaret Politikasına Doğru* (PREBISCH, 1964) isimli raporundaki görüşlerine dayanmaktadır. Prebisch adı geçen raporunda, gelişmekte olan ülkelerin sanayi ürünleri ihracatlarını artırabilmeleri için gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan ticari engellerin kaldırılması ve tek taraflı ticari tavizlerin tanınması gerektiği görüşünü savunmuştur.

entegrasyon süreci Avrupa Birliği olarak tanımlanmıştır. Çalışmada, yukarıda belirtildiği gibi yıllara ve entegrasyon türlerine dayalı olarak farklı terimler kullanmak yerine, anlatımı kolaylaştırmak amacıyla, sadece Avrupa Birliği terimi kullanılmıştır.

Prebisch'in tezini güçlendiren ve geliştiren Jackson ise gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere tanınacak ticari tavizlerin içeriği konusuna açıklık getirmiştir (JACKSON, 1969: 661). Jackson, gelişmekte olan ülkelerin ihraç ürünlerine GATT'in *En Çok Kayrılan Ülke* (Most Favored Nation – MFN) *ilkesi*² uyarınca uygulanan MFN tarifelerinden daha düşük tarifeler uygulanması gereğine işaret etmiştir. Prebisch ve Jackson'un görüşlerinin GATT tarafından da kabul görmesiyle birlikte gelişmiş ülkeler, kendi ticaret politikalarına uygun, tercihli tarife esasına dayalı tercihli ticaret düzenlemelerinden³ oluşan birer GSP rejimi geliştirmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkeler tarafından şekillendirilen GSP rejimleri kapsamında, gelişmekte olan ülkelerin ihraç ürünlerine çeşitli tercihli ticaret düzenlemeleri uygulanmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerin, kendi ekonomi politikalarına ters düşeceği iddiası ile GSP rejimleri kapsamındaki tercihli düzenlemelerini sınırlandırdıkları görülmektedir (SANTOS vd., 2005: 644). Benzer özelliklere ve kısıtlara sahip olan günümüzün GSP rejimleri arasında en geniş kapsama sahip olan ve en disiplinli yönetilen rejim, AB'nin GSP rejimidir (PANAGARIYA, 2003: 6).

1.1. Avrupa Birliği'nin İlk Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Rejimi'nin Temel Özellikleri

AB'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik GSP rejimi, UNCTAD tarafından alınmış olan kararlara dayanmaktadır. 1968 yılında Yeni Delhi'de başlayan II. UNCTAD görüşmelerinde gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan

- 2 GATT'in ve günümüzde DTÖ'nün temel ilkelere biri olan *MFN ilkesi*, dış ticarete ayrımcılık yapılmaması ilkesinin bir unsurudur. *MFN ilkesi*, farklı ülkelerde üretilmiş aynı veya benzer ürünlerin eşit ticaret düzenlemelerine ve işlemlerine tabi tutulması gereğini ifade etmektedir. *MFN* tarifesi ise GATT ve DTÖ üyesi ülkelerin, ithal ürünlere uygulamak üzere üzerinde uzlaştıkları gümrük tarifesidir.
- 3 Çalışmada tercihli ticaret düzenlemesi terimi, tek taraflı (karşılıklı olmayan) tercihli ticaret düzenlemesi terimi yerine kullanılmaktadır. Tek taraflı tercihli ticaret düzenlemesi, gelişmiş ülke/ülkeler tarafından gelişmiş ülkelere veya ülkeler grubuna tanınan, düşük veya sıfır gümrük tarifesi gibi bazı ticari tavizler içeren bir uygulamadır. Karşılıklı esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemeleri, tarafların birbirlerine benzer ticari tavizler tanıdığı bir uygulamadır. EFTA (European Free Trade Area – Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve NAFTA (North American Free Trade Area – Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gibi serbest ticaret bölgeleri, karşılıklı esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemelerine örnek olarak verilebilir. Çalışma kapsamında AB'nin tek taraflı tercihli ticaret düzenlemeleri ele alınmış; karşılıklı esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemelerine yer verilmemiştir.

ülkelerin baskıları sonucunda ilgili ülkelere, GSP adı verilen genel tercihli ticaret düzenlemeleri uygulamayı kabul etmişlerdir. AB de alınan bu karar doğrultusunda, 1971 yılında gelişmekte olan ülkelere yönelik bir GSP rejimi geliştirmiş ve uygulamaya başlamıştır.

GSP uygulaması, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirdikleri ithalata uyguladıkları gümrük tarifelerini azalttıkları veya sıfırladıkları, diğer ülkelere ise *MFN* tarifelerini uygulamayı sürdürdükleri bir sistemdir. GSP uygulaması kapsamındaki tercihli düzenlemeler, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere uyguladıkları tek taraflı tavizlerdir. GATT 1971 yılında, *MFN ilkesi* ile *karşılıklılık ilkesi*⁴nden 10 yıllık süre için bir sapma (waiver)ya izin vermiş ve bu süre içinde geliştirilen GSP uygulamaları GATT ile uyumlu kabul edilmiştir. GATT 1979 yılında, *Yetki Hükümü* (Enabling Clause) ile 10 yıllık süre sınırını kaldırarak GSP uygulamasını kalıcı hale getirmiştir.

AB, GATT'ın GSP uygulamasına onay vermesiyle birlikte kendi GSP rejimini geliştirmiş ve 1971 yılında uygulamaya başlamıştır. AB'nin 1971 yılında uygulamaya başladığı GSP rejiminin 10 yıl sürmesi ve 1981 yılında sona ermesi öngörülmüştür. GSP rejimi 1981 yılında 10 yıl daha uzatılmıştır. AB, 1991 yılında sona eren GSP rejimi üzerinde DTÖ Uruguay Ticaret Turu kararları doğrultusunda revize etmiş ve 1995-2004 yılları arasında yeni bir GSP rejimi uygulamıştır. 2005 yılında sona eren yeni GSP rejimi, üzerinde bazı değişiklikler yapıldıktan sonra 2006-2015 yıllarını kapsayacak şekilde tekrar uygulanmaya başlanmıştır.

AB, 1971-1991 yılları arasında uyguladığı ilk GSP rejimi kapsamına sanayi ürünlerini, AB'nin ortak tarım politikası kapsamında yer almayan tarım ürünlerini, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ürünlerini ve tekstil ürünlerini dahil etmiş ve her bir ürün grubunun GSP rejimi kapsamındaki durumunu, yıllık olarak çıkardığı Konsey Tüzükleri ile düzenlemiştir (PEERS, 1995: 79). AB bu bağlamda, bazı sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük tarifelerini kaldırmış, bazılarında uygulanan tarifeleri ise azaltmıştır. Sanayi hammaddeleri, Afrika, Karayip ve Pasifik (African, Pacific and Caribbean-ACP) ülkeleri için geliştirilmiş olan özel tercihli ticaret düzenlemelerinin kapsamına alındığı için GSP rejimine dahil edilmemiştir. AB'nin GSP rejimine tabi olan az sayıda tarım ürününe uygulanan tarife oranları düşürülmüş ancak tamamen kaldırılmamıştır (BROWN, 1989: 760).

4 GATT'ın *karşılıklılık ilkesi*, GATT'a taraf olan bir ülkenin diğer GATT üyesi ülkelere tanıdığı ticari tavizler karşılığında, ilgili ülkelere aynı veya benzer tavizler elde etmesi olarak açıklanmaktadır (STAIGER, 1999).

AB, GSP rejimi kapsamındaki sanayi, tarım, AKÇT ve tekstil ürünleri için farklı tercihli ticaret düzenlemeleri geliştirmiştir. AB'nin ilk GSP rejimi kapsamında en geniş tercih marjı⁵na sahip olan ürünler, cam ürünleri, kağıt ürünleri, elektrikli ve elektriksiz aletler gibi mamul mallar olmuştur. Bu ürünlerdeki tercih marjı, %6'ya ulaşmıştır. Petrol ürünlerinde tercih marjı, bu ürünlere ait *MFN* tarifeleri sıfıra yakın olduğu için çok düşüktür. Tarım ve gıda ürünlerinde tercih marjı ise %1'in altındadır (BROWN, 1989: 760-762).

AB'nin ilk GSP rejimi kapsamındaki hassas sanayi ürünleri tarife kotası kapsamına alınmıştır. AB, tarife kotası uygulaması gereğince, kota dahilindeki ithalat miktarı üzerine GSP tarifesi, kotayı aşan ithalat miktarı üzerine ise *MFN* tarifesi uygulamıştır. AB, hassas sanayi ürünleri dışındaki sanayi ürünlerinin ithalatını tarife tavanı⁶ uygulaması ile sınırlamıştır (PEERS, 1995: 80). Ayrıca AB, GSP rejimine tabi olan herhangi bir ürünün tek bir GSP yararlanıcısı ülkeden ithal edilmesini önlemeye yönelik bir uygulama benimsemiştir. İlgili uygulamaya göre herhangi bir GSP yararlanıcısı ülke, ilgili ürüne ait tarife tavanının en fazla %50'sini AB'ne ihraç edebilme olanağına sahip olmuştur.

GSP uygulamalarının temel amacı, gelişmekte olan ülke ekonomilerini hammaddelere ve işlenmemiş ürünlere bağımlı olmaktan çıkarıp, sanayi ürünleri ihracatlarını arttırmak ve bu yolla kalkınma süreçlerini desteklemektir. Ancak AB'nin GSP rejimleri kapsamındaki ürünleri tarife kotası ve tarife tavanı uygulamalarına tabi tutması, GSP rejimlerinin yukarıda kısaca belirtilen temel teorik amacı ile çelişmektedir. AB'nin GSP rejimi, gelişmekte olan ülkelerin sanayi ürünleri ihracatlarında ancak tarife kotaları ve tarife tavanları çerçevesinde bir artış sağlayabilir. Tarife kotası ve tarife tavanı dışındaki ithalata uygulanan *MFN* tarifesinin, gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarında bir artış yaratması beklenmemektedir.

GSP ülkelerinin AB'nin uyguladığı ilk rejiminden bekledikleri fayda, rejim uygulanmaya başladıktan kısa bir süre sonra azalmaya başlamıştır. Bu duruma, başlıca iki gelişmenin neden olduğu düşünülebilir. İlk gelişme, GATT Tokyo Ticaret Turu görüşmeleri sonucunda sağlanan tarife indirimleridir. GATT ülkeleri, 1973-1979 yılları arasında gerçekleşen Tokyo Ticaret Turu görüşmelerinde, sanayi ürünlerine uygulanan tarife oranlarında önemli

5 Tercih marjı, GSP rejiminin öngördüğü tarife oranı ile *MFN* tarifesi arasındaki farktır.

6 Tarife tavanı, belirli bir dönem için GSP tarifesinin uygulanacağı azami ithalat miktarı veya değeridir. İlgili dönemde ithalat miktarı veya değeri tarife tavanını aştığında, GSP tarifesi uygulaması sona erdirilir. Buradaki belirli bir dönem ifadesi, genellikle bir yıla karşılık gelmektedir (http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/dds/en/qotcei.htm Erişim tarihi: 17.1.2006).

indirimler yapmayı taahhüt etmişlerdir. GATT kuralları gereğince gümrük tarifelerinde çok taraflı indirimle gidilmesi, AB'nin GSP ülkelerine tanıdığı tercihli ticaret düzenlemelerinin etkinliğini azaltmıştır.

GSP rejiminden beklenen faydanın azalmaya başlamasına neden olan ikinci gelişme, AB'nin farklı ülke gruplarıyla serbest ticaret bölgeleri ve gümrük birlikleri oluşturması, ACP ülkeleri ile Akdeniz ülkeleri için GSP rejiminden ayrı tercihli ticaret düzenlemeleri geliştirmesidir. AB, İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın tam üyeliğinden sonra, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (European Free Trade Area-EFTA) ile bir serbest ticaret bölgesi oluşturmuş; 1960'lı yıllarda Türkiye ve Yunanistan ile 1970'li yıllarda ise G. Kıbrıs ve Malta ile gümrük birliği öngören ortaklık ilişkileri geliştirmiştir. AB, ayrıca eskiye dayalı koloni bağları bulunan ACP ülkeleri ile kendine yakın coğrafyada bulunan ve stratejik ilişkilere sahip olduğu Akdeniz ülkeleri için GSP rejimi dışında, ayrı tercihli ticaret düzenlemeleri geliştirmiştir. AB'nin GSP ülkeleri dışındaki ülkeler için farklı tercihli ticaret düzenlemeleri öngörmesi, GSP rejiminin sunduğu tercih marjlarında erozyon yaratmıştır.

AB'nin, GSP ülkelerine bekledikleri faydayı sağlayamayan, tarife kotaları ve tarife tavanları ile şekillendirdiği ilk GSP rejimi, rejimden yararlanan ithalat ve ihracatçılar için büyük belirsizlikler yaratmıştır. GSP rejimi kapsamındaki ürünlerle ilgili yıllık tarife kotalarının ve tavanlarının her yılın Aralık ayında Konsey Tüzükleri ile açıklanması, ithalatçıların tercihli düzenlemeler hakkında çok geç bilgi edinmelerine neden olmuştur. Tarife kotalarının ve tarife tavanlarının yıldan yıla ve ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermesi, GSP rejiminin işleyişine duyulan güveni azaltan unsurlar olmuştur.

AB, yukarıdaki gelişmeler ve öne sürülen eksiklikler üzerine, 1990 yılında GSP rejimini yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamıştır. Avrupa Komisyonu'nun GSP rejiminin eksikliklerini ortaya koyan Tebliği (EUROPEAN COMMISSION, 1990), AB'nin reform çalışmalarına yön vermiştir. Avrupa Komisyonu ilgili Tebliği'nde, GSP rejiminin ürünler bazında, yıllık olarak gözden geçirilmesinin ve yenilenmesinin rejimin işleyişinde istikrarsızlık ve belirsizlik yarattığını kabul etmiştir. Bu saptamalar doğrultusunda Avrupa Komisyonu, GSP rejimini daha etkin kılmak için rejiminin işleyişinin basitleştirilmesini, GSP tarifelerinde indirimlere gidilmesini, kapsamındaki ürün ve ülke sayısının artırılmasını önermiştir.

1.2. Avrupa Birliği'nin Yeni Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Rejimi'nin Temel Özellikleri

AB'nin 1990 yılında, Avrupa Komisyonu'nun önerileri doğrultusunda başlattığı GSP rejimini yeniden yapılandırma çalışmaları yaklaşık dört yıl sürmüştür. AB yeni GSP rejimine son halini vermek için, 1986 yılında başlamış olan GATT Uruguay Ticaret Turu'nun sonuçlanmasını beklemiştir. Bu arada, 1991 yılında sona eren ilk GSP rejimi, 1994 yılı sonuna kadar uzatılmıştır. AB yeni GSP rejimini, DTÖ'nün oluşturulduğu tarih olan 1 Ocak 1995 tarihinde uygulamaya başlamıştır.

AB'nin ilk GSP rejiminde ayrı tercihli ticaret düzenlemelerine tabi olan sanayi ürünleri, AKÇT ürünleri ve tekstil ürünleri 3281/94 sayılı Konsey Tüzüğü⁷ altında toplanmış ve her bir ürün grubu için ortak bir düzenleme geliştirilmiştir. 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren 3281/94 sayılı Konsey Tüzüğü ile yeni GSP rejiminin ilk dört yılının düzenlenmesi öngörülmüştür. Tarım ürünlerinin ise ilk GSP rejiminde olduğu gibi, ayrı bir Konsey Tüzüğü ile farklı bir tercihli ticaret düzenlemesine tabi olması kararlaştırılmıştır. Tarım ürünlerine yönelik tercihli ticaret düzenlemelerini içeren 1256/96 sayılı Konsey Tüzüğü⁸, GSP rejiminin ilk dört yılı için öngörülmüş olan uygulamaları kapsamıştır. AB, 1999 yılında çıkardığı 2820/98 sayılı Konsey Tüzüğü⁹ ile tarım ürünlerini de sanayi ürünleri için geliştirdiği tercihli ticaret düzenlemeleri kapsamına almıştır.

AB'nin yeni GSP rejiminin ilk on yılı, 2001 yılında çıkarılan 2501/2001 sayılı Konsey Tüzüğü¹⁰ uyarınca, 2005 yılı sonunda sona ermiştir. GSP rejiminin ikinci on yılı ise 1 Ocak 2006 tarihinde başlamıştır. 980/2005 sayılı Konsey Tüzüğü¹¹ ile düzenlenmiş olan GSP rejiminin ikinci on yıllık uygulama dönemi, 2015 yılında sona erecektir.

AB'nin yeni GSP rejimi, ilk GSP rejimi ile uygulanan tercihli ticaret düzenlemeleri üzerinde önemli değişiklikler yapmıştır. Ancak ilgili değişiklikleri incelemeye önce, ülkelerin AB'nin yeni GSP rejimi kapsamına alınabilmeleri için sahip olmaları gereken özellikleri belirtmek gerekmektedir. Gelişmekte olan bir ülkenin AB'nin yeni GSP rejimi kapsamına alınabilmesi için, arka arkaya üç yıl Dünya Bankası'nın ülke sınıflandırmalarında yüksek

7 Council Regulation No 3281/94, O.J. L. 348, 31.12.1994.

8 Council Regulation No 1256/96, O.J. L. 160, 29.6.1996.

9 Council Regulation No 2820/98, O.J. L. 357, 30.12.1998.

10 Council Regulation No 2501/2001, O.J. L. 346, 31.12.2001.

11 Council Regulation No 980/2005, O.J. L. 169, 30.6.2005.

geliirliler grubunda yer almamış olması ve başlıca beş sektörünün AB'ne ihracat değerinin, GSP rejimi kapsamında AB'ne gerçekleştirdiği toplam ihracat değerinin %75'inin üstünde olması gerekmektedir. AB, bu özellikleri taşıyan bir ülke ekonomisini, ihracatı belirli sektörlerle bağlı olan, ürün çeşitliliğini sağlayamamış, kırılgan bir ekonomi olarak tanımlamakta ve bu nedenle ilgili ülkenin GSP rejimi kapsamındaki tercihli ticaret düzenlemelerine ihtiyaç duyduğunu varsaymaktadır.

AB'nin yeni GSP rejimi ile gelişmekte olan ülkelere yönelik tercihli ticaret düzenlemelerinin işleyişini kolaylaştıran değişiklikler gerçekleştirilmiştir. AB'nin yeni GSP rejimi ile gerçekleştirilen değişiklikler başlıca üç başlık altında incelenebilir. Bu değişiklikler; tarife modülasyonu uygulaması, terfi sistemi ve özel teşvik düzenlemeleridir.

(1) Tarife Modülasyonu Uygulaması: Yeni GSP rejimi ile gerçekleştirilen en önemli değişiklik, ilk GSP rejimine yön veren tarife kotaları ve tarife tavanları uygulamalarına son verilmesi olmuştur. Yeni GSP rejimi kapsamında tarife kotaları ve tarife tavanları uygulamaları yerine tarife modülasyonu uygulaması benimsenmiştir. AB, tarife modülasyonu uygulamasında GSP kapsamındaki ürünleri hassaslık derecelerine göre gruplandırmakta ve gruplandırılmış ürünlere farklı tarife marjları uygulanmaktadır.

Yeni GSP rejiminin ilk yıllarında 1256/96 sayılı Konsey Tüzüğü ile ürünler hassaslık derecelerine göre dört gruba ayrılmıştır. İlgili Konsey Tüzüğü uyarınca, ilk grupta yer alan çok hassas ürünlere %15'lik, hassas ürünlere %30'luk, yarı hassas ürünlere %65'lik, hassas olmayan ürünlere ise %100'lük tarife marjları uygulanmıştır.

Yeni GSP rejiminin ilerleyen yıllarında 2501/2001 sayılı Konsey Tüzüğü ile tarife modülasyonu uygulaması basitleştirilmiştir. Önceki uygulamada üç ayrı gruba ayrılmış olan hassas ürünler, tek grup altında birleştirilmiş ve bu grupta yer alan ürünler için tarife indirimi uygulaması başlatılmıştır. İlgili uygulamaya göre; advalorem vergilerde *MFN* tarifesi üzerinden 3.5 puanlık, spesifik vergilerde ise *MFN* tarifesi üzerinden %30'luk bir indirim yapılmaktadır. Hassas olmayan ürün grubu için ise sıfır gümrük tarifesi uygulaması sürdürülmektedir. Hassas olmayan ürün grubu, AB'nin gümrük tarife cetvelindeki (Combined Nomenclature-CN) tüm ürünlerin yaklaşık %32'sine karşılık gelmektedir.

Yukarıda açıklanan tarife indirimleri, tekstil ve hazır giyim ürünleri ve tarım ürünleri için farklı bir şekilde uygulanmaktadır. Tekstil ve hazır giyim ürünlerinde *MFN* tarifesi üzerinden 3.5 puanlık indirim yerine %20 oranında indirim yapılmaktadır. Üzerinde advalorem vergi ile spesifik vergi yükü bulunan tarım ürünlerine ise sadece *MFN* tarifesi üzerinden 3.5 puanlık indirim

uygulanmakta, spesifik vergi yüküne ilişkin indirim yapılmamaktadır (UNCTAD, 2002: 11). 2006-2015 yılları arasında uygulanacak olan yeni GSP rejiminde de aynı tarife modülasyonu ve tarife indirim uygulamaları geçerli olacaktır.

AB'nin yeni GSP rejimi kapsamında yer alan tarife modülasyonu düzenlemeleri ürün bazında incelendiğinde, tarım ürünlerinin neredeyse tümünün hassas ürün grubu içinde yer aldığı görülmektedir. Benzer bir durum tekstil ve hazır giyim ürünleri ile elektrikli aletler için de geçerlidir.

(2) Terfi Sistemi: AB'nin yeni GSP rejimine göre, GSP ülkeleri belirli bir gelişmişlik ve uzmanlaşma düzeyine ulaştığında, GSP rejimi dışına çıkarılmaktadır. Terfi sisteminin temel amacı, herhangi bir GSP ülkesinin GSP rejimi kapsamındaki herhangi bir ürün ihracatı ile AB Pazarı'nda hakim ülke olmasını önlemek ve bu yolla AB ve diğer ülke üreticileri lehine oluşabilecek haksız rekabeti engellemektir.

Terfi sistemine göre bir GSP ülkesinin GSP rejimi dışına çıkarılabilmesi için, arka arkaya üç yıl Dünya Bankası'nın ülke sınıflandırmalarında yüksek gelirli grupunda yer almış olması ve başlıca beş sektörünün AB'ne ihracat değerinin, GSP rejimi kapsamında AB'ne gerçekleştirdiği toplam ihracat değerinin %75'inin altında olması gerekmektedir. Bu özellikleri taşıyan GSP ülkelerinin ihracatta ürün çeşitliliğini yakalamış olan, gelişmiş bir ekonomiye sahip olduğu varsayılmaktadır.

Terfi sistemi ile rekabetçi ülkelerin, tarife kotaları uygulamaları ve diğer keyfi uygulamalar ile GSP rejimi dışına çıkarılmaları önlenmektedir. AB ilk GSP rejimi döneminde, rejim dışına çıkacak olan ülkeler için herhangi bir objektif kriter geliştirmemiştir. AB'nin ilk GSP rejiminden yararlanan herhangi bir ülkenin ürünleri AB Pazarı'nda rekabet gücü elde etmeye başladığında, ilgili ülke GSP rejimi dışına çıkarılmıştır.

Terfi sistemi ile ülkelerin GSP rejimi dışına çıkarılmaları belirli kriterlere bağlanmış olmasına rağmen, AB'nin yeni GSP rejimi kapsamında koruma önlemleri de yer almayı sürdürmektedir. AB, herhangi bir GSP ülkesinden ithal edilen bir ürün AB üreticilerini tehdit etmeye başladığında, ilgili ürünün ithalatında tercihli tarife uygulamasını askıya alarak *MFN* tarifesi uygulamaya geçebilmektedir.

(3) Özel Teşvik Düzenlemeleri: AB'nin yeni GSP rejimi kapsamında genel düzenlemelerin dışında, özel teşvik düzenlemeleri geliştirilmiştir. AB'nin GSP ülkeleri için geliştirdiği özel teşvik düzenlemeleri, 980/2005 sayılı Konsey Tüzüğü ile iki başlık altında toplanmıştır:

1. Sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim (GSP +) düzenlemeleri: Bu düzenlemelerin temel amacı, GSP ülkelerindeki insan hakları ihlallerini önlemek, uyuşturucu üretimi ve trafiği ile mücadele etmek ve ilgili ülkelerin çevre politikalarını desteklemektir. AB bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler (BM)'in ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün temel uluslararası sözleşmeleri ile çevre ve iyi yönetimle ilgili diğer temel uluslararası sözleşmeleri¹² benimseyen ve uygulayan GSP ülkelerine özel tercihli tavizler uygulamaktadır. Ancak ilgili uluslararası sözleşmeleri benimseyen ve uygulayan tüm GSP ülkeleri, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetimle ilgili düzenlemelerin kapsamına alınmamaktadır.

GSP + düzenlemelerinden, ilgili uluslararası sözleşmeleri benimseyip uygulayan ve GSP rejimi kapsamında AB'ne gerçekleştirdiği ihracatın değeri, AB'nin GSP ülkelerinden gerçekleştirdiği toplam ithalatın %1'inden daha düşük olan GSP ülkeleri yararlanabilmektedir. AB, GSP + düzenlemeleri çerçevesinde, bu özelliklere sahip olan GSP ülkelerinin bazı ürünlerine sıfır gümrük tarifesi uygulamaktadır. 2006-2008 yılları arasında GSP + düzenlemelerinden yararlanacak olan ülkeler Bolivya, Kosta Rika, Kolombiya, Ekvator, Gürcistan, Guatemala, Honduras, Sri Lanka, Moldova, Moğolistan, Nikaragua, Panama, Peru, El Salvador ve Venezüella'dır.

2. Az gelişmiş ülkelere yönelik özel düzenlemeler: AB'nin, 1996 yılında gerçekleşen DTÖ Singapur Bakanlar Konferansı'nda alınan kararlara dayanarak az gelişmiş ülkelere yönelik geliştirdiği özel düzenlemelerdir. DTÖ Singapur Bakanlar Konferansı'nda üye ülkeler, az gelişmiş ülke ürünlerinin gelişmiş ülke pazarlarına girişini kolaylaştırmak üzere yeni önlemler alınmasının gerekliliği konusunda uzlaşmışlardır. Buradaki amaç, az gelişmiş ülkelerin uluslararası ticaretten elde ettikleri faydayı ve dünya ticaretinden aldıkları payları arttırmaktır. Bunun üzerine AB, Temmuz 1999'dan itibaren az gelişmiş ülkelerin bazı sanayi ve tarım ürünlerine uyguladığı gümrük tarifelerini sıfırlamış; bazı ürünlere ise tarife modülasyonu uygulaması ile düşük gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır. İlgili uygulamanın kapsamına, BM tanımlamasına göre az gelişmiş ülke statüsünde olan 50 ülke dahil edilmiştir.

AB 2001 yılında, az gelişmiş ülkelere uyguladığı özel tercihli ticaret düzenlemelerinin kapsamını genişleten, Silahlar Dışında Herşey (Everything But Arms-EBA)¹³ adı altında yeni bir girişim başlatmıştır. AB, EBA girişimi ile 2002 yılından itibaren, az gelişmiş ülkelerin silah ve savaş gereçleri dışındaki

12 İlgili temel uluslararası sözleşmeler için Bkz. Council Regulation No 980/2005, O.J. L. 169, 30.6.2005, Annex III.

13 Council Regulation No 416/2001, O.J. L. 060, 1.3.2001.

ihraç ürünlerine uyguladığı gümrük tarifelerini sıfırlamış ve kota uygulamalarına son vermiştir. GSP rejimi altında yer alan EBA girişimi için GSP rejiminde olduğu gibi, on yıllık uygulama süreleri öngörülmemiştir. Dolayısıyla EBA girişimi, GSP rejiminden bağımsız şekilde, sınırsız süreyle uygulanacaktır.

EBA girişimi ile az gelişmiş ülkelere sağlanan ticari ayrıcalıklara rağmen, ilgili ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu muz, şeker ve pirinç, 2002 yılında başlatılan sıfır gümrük tarifesi uygulamasının dışında tutulmuştur. AB, az gelişmiş ülkelere gerçekleştirdiği muz, şeker ve pirinç ithalatına uyguladığı gümrük tarifelerini aşamalı olarak azaltmayı ve sırasıyla Ocak 2006'da, Temmuz 2009'da ve Eylül 2009'da sıfırlamayı taahhüt etmiştir. Yukarıda belirtilen geçiş döneminde az gelişmiş ülkelere şeker ve pirinç ithalatı, belirlenen tarife kotaları dahilinde sıfır gümrük tarifesiyle gerçekleştirilmektedir.

AB, EBA girişimi kapsamında az gelişmiş ülkelere gerçekleştirdiği muz, şeker ve pirinç ithalatı için sıkı korunma önlemleri geliştirmiştir. AB, ilgili ürünlerin ithalatı bir önceki yıla göre %25 oranında artış gösterdiğinde, kendi yerli üreticilerini ve ACP ülkelerinde ihracatçıları zarara uğratmamak amacıyla korunma önlemleri uygulayabilmektedir.

EBA girişiminin belirli süreler sonunda yenileme gerektirmeyen, sınırsız süreli bir uygulama olması, kapsamındaki ülkelerle ticaret ortamına istikrar getiren bir unsur olmuştur. EBA girişiminin bu özelliği ile AB'ne ihracat yapan az gelişmiş ülkeler ile yatırımcılar için AB pazarına girişte şeffaflık ve süreklilik sağlayarak ihraç ürünlerinin üretim kapasitelerinin artırılmasında bir teşvik unsuru olması beklenmektedir. Fakat AB'nin, az gelişmiş ülkelere gerçekleştirilen ithalatın belirli bir düzeyi aşması durumunda korunma önlemleri uygulama yetkisine sahip olması, EBA girişiminin bu özelliğine gölge düşürebilir. AB'nin korunma önlemlerine sıkça başvurması, az gelişmiş ülkelere üretime dönük doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapmayı planlayan uluslararası yatırımcıları caydırıcı bir etki yaratabilir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ GENELLEŞTİRİLMİŞ TERCİHLER SİSTEMİNİN AZ GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE İHRACATLARI ÜZERİNE ETKİLERİNİ KONU ALAN ÇALIŞMALAR

AB'nin uyguladığı GSP rejiminin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin AB'ne ihracatları üzerindeki etkilerini ortaya koyan çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. AB'nin ilk GSP rejimi ile ilgili çalışmalarda,

rejimin bütününe ait etkiler değerlendirilmiştir. AB'nin yeni GSP rejimiyle ilgili yapılan çalışmalarda ise rejimin bütününe ait etkiler yerine, EBA girişiminin yarattığı ihracat etkileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu nedenle, AB'nin ilk GSP rejiminin etkilerini konu alan çalışmalar ile yeni GSP rejimi kapsamında yer alan EBA girişiminin etkilerini inceleyen çalışmalar, ayrı alt başlıklar altında ele alınmıştır.

2.1. Avrupa Birliği'nin İlk Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Rejiminin Etkilerini Konu Alan Çalışmalar

AB'nin ilk GSP rejimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, rejim bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Çalışmalar, ağırlıklı olarak rejimin GSP ülkelerinin AB'ne ihracatları üzerine etkilerini konu almıştır. Çalışmaların büyük bir çoğunluğu GSP rejiminin, beklenilen aksine, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında önemli artışlar sağlamadığını öne sürmektedir.

Cooper, GSP rejiminin ilk yıllarında yaptığı çalışmasında, rejimin temel sorunlarını ortaya koymuştur. Cooper (COOPER, 1972: 383-384)'a göre, rejimin GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında tahmin edilen artışı sağlayamamasının nedeni, rejim kapsamında uygulanan kota ve ürün kısıtlarıdır. Murrey (MURREY, 1973: 449-451), GSP ülkelerinin ihracatlarının yaklaşık %61'nin MFN kapsamında gümrük vergisiz uygulamaya tabi olduğunu; gümrük vergisine tabi olan ihracat ürünlerinin sadece %4'ünün GSP kapsamına alınabildiğini saptamıştır. Murrey bu durumu, GSP ülkelerinin toplam ihracatları içinde büyük oranlara sahip olan tarım ve tekstil ürünlerinin GSP kapsamına alınmamış olması ile açıklamıştır.

Baldwin ve Murrey (BALDWIN / MURREY, 1977: 37-43), GSP rejimleri kapsamında uygulanan tercihli ticaret düzenlemeleri ile GATT tarafından MFN tarifelerinde yapılan indirimlerden hangisinin, GSP ülkelere daha fazla fayda sağladığını belirlemeye çalışmıştır. Baldwin ve Murrey'e göre, GSP ülkeleri, GSP rejimi kapsamında uygulanan tercihli ticaret düzenlemelerine kıyasla, GATT tarafından yapılan büyük oranlı tarife indirimlerinden daha fazla fayda elde etmektedir.

Karsenty ve Laird (KARSENTY / LAIRD, 1987: 278)'in hesaplamalarına göre, AB'nin GSP rejimi, 1983 yılında GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarını 2,6 milyar\$ arttırmıştır. Bu rakam, AB'nin GSP rejimi kapsamında gerçekleştirdiği toplam ithalatın % 2,4'üne karşılık gelmektedir. Brown (BROWN, 1989: 767), AB'nin GSP rejiminin yarattığı toplam ticareti hesaplamıştır. Brown'un 1976 yılı ticaret rakamlarını baz alarak yaptığı hesaplamada, AB'nin GSP rejiminin 129,6 milyon\$'lık toplam ticaret yarattığı, 56,8 milyon\$'lık ticaret

sapmasına neden olduğu görülmektedir. Ticaret sapması, AB'nin en önemli ticari partnerleri olan ABD ve Japonya ile ticarete ortaya çıkmaktadır.

Macphee ve Rosenbaum (MACPHEE / ROSENBAUM, 1989: 831), AB'nin GSP rejimine ait tarife kotası uygulamalarının GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarının artmasına engel olduğunu iddia etmektedir. Brown (BROWN, 1988: 358-359) da Macphee ve Rosenbaum'un AB'nin GSP rejimiyle ilgili eleştirilerine katılmıştır. Ayrıca Brown, AB'nin GSP rejiminin ağırlıklı olarak işlenmemiş ürünleri ve hammaddeleri kapsamasını da eleştirmektedir. Brown'a göre, AB bu yolla GSP ülkelerindeki sanayi sektörlerinin gelişimine engel olmakta, kendi yerli üreticilerini ise korumakta ve desteklemektedir.

Panagariya (PANAGARIYA, 2002: 1422) AB'nin GSP rejimini, GSP ülkelerinin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tekstil, hazır giyim ve tarım ürünlerine sıfır gümrük vergisi yerine düşük gümrük tarifesi uygulamasını eleştirmektedir. Panagariya'ya göre AB, GSP ülkelerinin rekabet gücüne sahip olduğu ürünlerde tarife marjlarını azaltarak, kendi üreticilerini korumaktadır. Whalley (WHALLEY, 1990: 1319), AB'nin ve diğer gelişmiş ülkelerin GSP rejimlerinin, özellikle yüksek büyüme hızına sahip olan GSP ülkelerinin ihracatları üzerinde marjinal bir etki yaratmanın ötesine geçemediğini iddia etmektedir.

Nilsson (NILSSON, 2002: 451), AB'nin GSP rejimi ile ACP ülkeleri için geliştirdiği Lome Sözleşmeleri'nin ihracat etkilerini incelemiştir. Nilsson, 1973-1992 yıllarında GSP rejimi ve Lome Sözleşmeleri kapsamındaki tercihli ticaret düzenlemelerinden yararlanan gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarında, MFN tarifesi uygulanan gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarına oranla daha fazla bir artış yaşandığını ortaya koymuştur. Bu tespiti yanı sıra Nilsson, Lome Sözleşmeleri'nin GSP rejimine oranla, kapsamındaki ACP ülkelerinin ihracatlarında daha büyük bir artış yarattığını saptamıştır.

2.2. “Silahlar Dışında Herşey” Girişiminin Etkilerini Konu Alan Çalışmalar

AB'nin yeni GSP rejimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, ağırlıklı olarak EBA girişiminin etkilerinin incelendiği daha önce belirtilmişti. Konu ile ilgili çalışmalar, EBA girişiminin hem az gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin AB'ne ihracatları üzerindeki etkilerini inceleme konusu yapmıştır.

AB'nin az gelişmiş ülkeler için uygulamaya başladığı özel tercihli ticaret düzenlemeleri öncesinde, az gelişmiş ülkelere gerçekleştirildiği ithalatın azalmakta olduğu tespit edilmiştir (STEVENS / KENNAN, 2001: 10-11). AB, EBA girişimi ile bu trendi tersine çevirmeyi hedeflemektedir. Cernat ve

diğerlerine (CERNAT vd., 2003: 28-29) göre, EBA girişiminden en fazla refah ve ticaret kazanımını Sahra Altı Afrika ülkeleri elde edecektir. Cernat ve diğerleri, en fazla ticaret kazanımı elde edilecek sektörün ise şeker sektörü olacağını öngörmektedir. Trueblood ve Somwaru (TRUEBLOOD / SOMWARU, 2002: 12), EBA girişiminin az gelişmiş ülkelerin refahında yaklaşık 2,5 milyar dolarlık, toplam Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'larında ise %2,3'lük bir artış sağlayacağını öne sürmektedir.

UNCTAD tarafından yapılan bir çalışmada (UNCTAD, 2001: 38-42) da yukarıdaki sonuçlara benzer sonuçlar elde edilmiştir. UNCTAD'ın hesaplamalarına göre, az gelişmiş ülkeler en büyük ticaret kazanımlarını AB'ne şeker ve pirinç ihracatından elde edeceklerdir. UNCTAD'a göre, Sahra Altı Afrika ülkelerinden Tanzanya, Malavi ve Zambiya EBA girişiminden en fazla ticaret kazanımı elde edecek olan ülkelerdir.

Yu ve Jensen (YU / JENSEN, 2005: 386-390), EBA girişimi ile AB'ne ihracatı artacak olan ürünlerle birlikte ihracatı azalma eğilimi gösterecek olan ürünleri de belirlemiştir. Yu ve Jensen'e göre, EBA girişimi az gelişmiş ülkelerin AB'ne gerçekleştirdikleri şeker, pirinç, süt ürünleri, buğday ve diğer tahıl ürünleri ihracatını arttıracaktır. Az gelişmiş ülkelerdeki üretim faktörlerinin bu ürünlere kayması nedeniyle yağlı tohum, bitkisel yağ ve diğer hayvansal ürün ihracatı azalacaktır. Yu ve Jensen, EBA girişiminin az gelişmiş ülkeler üzerinde farklı refah etkileri yaratacağı görüşünü savunmaktadır. Yu ve Jensen'e göre, EBA girişimi ile en yüksek GSYİH artışları elde edecek olan ülkeler Malavi ve Tanzanya'dır. Diğer Sahra Altı Afrika ülkeleri için bu oran %0,5 olarak öngörülmektedir.

Brenton (BRENTON, 2003: 625-627), AB'nin EBA girişimi öncesinde az gelişmiş ülkelerin ihraç ürünlerinin yaklaşık %91'ine GSP rejimi veya Lome Sözleşmeleri ile sıfır gümrük tarifesi uyguladığını ve ilgili ürünlerin kota uygulamalarının dışında tutulduğunu belirtmektedir. Bu durumda EBA girişimi, ihraç ürünlerinin geriye kalan %9'luk kısmını libere etmektedir. Bu %9'luk kısmın büyük bir çoğunluğunu et ürünleri, sebze ve meyveler gibi tarım ürünleri ile liberalizasyonu ertelenmiş olan muz, şeker ve pirinç oluşturmaktadır. Brenton'a göre, EBA girişimi ile libere edilen %9'luk kısmın ihracatı, az gelişmiş ülkelerin AB'ne toplam ihracatı içinde %0,6 gibi çok düşük bir paya sahiptir. Dolayısıyla Brenton, EBA girişiminin GSP rejimi ve Lome Sözleşmeleri ile sağlanan liberalizasyona katkısının çok az olduğu görüşündedir.

Kimunguyi (KIMUNGUYI, 2005: 15), AB'nin EBA girişimi ile az gelişmiş ACP ülkeleri için bir ikilem yarattığını ileri sürmektedir. Kimunguyi'ye göre AB, az gelişmiş ACP ülkelerini EBA girişimi kapsamına almakla, ilgili ülkeleri sıfır gümrük tarifesi uygulamasının avantajlarından

yararlanmak ile Cotonou Anlaşması gereğince, içinde yer aldığı ACP grubu ile AB arasında oluşturulacak olan bölgesel ekonomik entegrasyonun bir üyesi olmak arasında bir tercih yapmak durumunda bırakılmaktadır.

3. GENEL DEĞERLENDİRME

AB'nin 1971 yılında uygulamaya başladığı ilk GSP rejimi, ağırlıklı olarak sanayi ürünlerini kapsayan, kapsadığı ürünlere de kısıtlı tavizler uygulayan bir rejim özelliği taşımaktadır. AB'nin ilk GSP rejiminin tarım ürünleri, AKÇT ürünleri ve tekstil ürünleri için ayrı düzenlemeler geliştirmesi ve bu düzenlemelerin de çok sayıda kısıt içermesi, rejimin en çok eleştirilen yönlerinden biri olmuştur. AB, GSP rejimi kapsamında 10'ar yıllık uygulama dönemleri ve düzenlemeleri öngörmüş olmasına rağmen, her yıl çıkardığı Konsey Tüzükleri ile rejimin içeriğinde değişiklikler yapmıştır. GSP rejimi kapsamındaki tercihli ticaret düzenlemelerinde her yıl değişikliklere gidilmesi, rejimin istikrarını ve güvenilirliğini azaltmıştır.

AB'nin ilk GSP rejimi, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında büyük artışlara neden olmamıştır. Bu durum, başlıca dört nedene dayandırılabilir. Bu nedenlerden biri, ilk GSP rejiminin tarife kotaları ve tarife tavanları aracılığıyla yönetilmesi olmuştur. Bu uygulama, miktar kısıtlaması etkisi yaparak, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarının artmasını engellemiştir. GSP rejiminin gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları tarım ve tekstil ürünlerini hassas ürün grupları içine alarak ilgili ürünlere yönelik tercihli ticaret düzenlemelerine sınırlamalar getirmesi, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarının artmasını engelleyen nedenlerden bir diğeridir. Bu uygulama, henüz sanayileşme süreçlerinin başlarında olan GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında önemli bir artışa neden olmamıştır.

AB'nin ilk GSP rejimi, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında büyük artışlar yaratmamış olmasının bir diğer nedeni, AB'nin 1970'li yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan sorunlara koşturucu olarak diğer gelişmiş ülkelerle birlikte izlediği korumacı ekonomi politikalarıdır. 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizi ve Güney Doğu Asya ülkelerinin yarattığı rekabet baskısı, diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, AB'nde de korumacılık eğilimlerini güçlendirmiştir. AB'nin 1970'li ve 1980'li yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan olumsuz gelişmelerin etkilerini hafifletmek üzere izlediği korumacı ekonomi politikalarından en fazla etkilenen ülkeler, GSP ülkeleri olmuştur.

AB, Güney Doğu Asya ülkelerinin yarattığı rekabet baskısını, ilgili ülkelere tarife dışı önlemler uygulayarak hafifletmeye çalışmıştır. GSP rejimi kapsamındaki Güney Kore, AB'nin en yoğun tarife dışı önlem uyguladığı ülke olmuştur. Tayvan, AB'nin GSP rejiminden çıkarılırken Hong Kong'a

uygulanan tercihli ticaret düzenlemeleri sınırlandırılmıştır (GRILLI, 1993: 281). AB, 1980'li yılların ilk yarısında yaşanan resesyon döneminde, tekstil ve hazır giyim ürünlerine Çok Elyafıllar Sözleşmesi (Multi Fibre Agreement-MFA) çerçevesinde uyguladığı kısıtlamaları genişletmiş, diğer gönüllü ihracat kısıtlaması önlemlerini arttırmıştır. Ayrıca, bu dönemde anti-damping soruştur- malarında da büyük bir artış yaşanmıştır.

AB'nin ilk GSP rejimi döneminde, çeşitli ülke gruplarıyla farklı ekono- mik entegrasyon süreçlerine girmesi ve ACP ülkeleri gibi bazı ülke gruplarına GSP rejiminin dışında özel tercihli ticaret düzenlemeleri uygulaması, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında beklenen artışın gerçekleşmemesinin son nedenidir. Özellikle ACP ülkeleri, AB'nin ilk GSP rejimi döneminde Lome Sözleşmeleri çerçevesinde uygulanan özel tercihli ticaret düzenlemeleri ile AB pazarına girişte önemli avantajlar elde etmişlerdir.

AB'nin 1995 yılında uygulamaya başladığı yeni GSP rejimi, ilk rejimin eksikliklerini gidermeye yönelik farklı düzenlemeler içermektedir. İlk GSP rejiminde geliştirilen farklı düzenlemelerle sanayi ürünlerinden ayrılan tarım ve tekstil ürünleri ile AKÇT ürünleri, yeni GSP rejimiyle aynı düzenleme kapsamına alınmıştır. Tarife modülasyonu uygulaması ile tarife kotası, tarife tavanı uygulamalarına son verilmesi ve ürünlerin hassas ve hassas olmayan ürünler adı altında gruplandırılması, rejimin işleyişini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, yeni GSP rejiminin terfi sistemi ile ülkelerin GSP rejimi dışına çıkarılmalarının belirli kriterlere bağlanmış olması, rejimin güvenilirliğini ve şeffaflığını arttırmaktadır. AB'nin yeni GSP rejimine ait bu özellikler, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarını artırma potansiyelinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Yeni GSP rejimi kapsamında en fazla tartışma yaratan düzenleme, az gelişmiş ülkelere yönelik EBA girişimidir. EBA girişimi, az gelişmiş ülke ekonomilerinin dünya ticaretinden aldıkları payları artırmayı ve bu yolla az gelişmiş ülkelerin kalkınma süreçlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. ABD'nin Sahra Altı Afrika ülkeleri için uyguladığı Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası¹⁴ (African Growth and Opportunity Act-AGOA)'na oranla daha geniş bir kapsama sahip olduğu bilinen EBA girişiminin, kapsamındaki ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları payları ve AB'ne ihracatlarını ne oranda arttıracığı konusu ise tartışmalıdır.

14 Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. <http://www.agoa.gov/> Erişim tarihi: 31.1.2006.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, EBA girişiminin az gelişmiş ülkelerin AB'ne ihracatlarında çok büyük bir artış yaratmayacağını ileri sürmektedir. Çünkü az gelişmiş ülkelerin ihraç ürünlerinin çok büyük bir kısmı, uzun süredir AB'nin GSP rejiminin ve Lome Sözleşmeleri'nin sunduğu, sıfır gümrük tarifesi içeren tercihli ticaret düzenlemelerinden yararlanmaktadır. EBA girişimi ile var olan, sıfır gümrük tarifesi içeren tercihli ticaret düzenlemeleri genişletilmektedir. EBA girişiminin az gelişmiş ülkelerin AB'ne ihracatlarında yaratacağı artış, tarım ürünleri ağırlıklı olacaktır. Çünkü EBA girişimi kapsamında genişletilen tercihli ticaret düzenlemeleri tarım ürünlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla, EBA girişiminin, az gelişmiş ülkelerin AB'ne ihracatları üzerinde marjinal bir etkiye sahip olduğu varsayımında bulunulabilir (McQUEEN, 2002: 105).

Az gelişmiş ülkeler lehine tercihli ticaret düzenlemeleri içeren EBA girişimi, az gelişmiş ülkelerle benzer ekonomik sorunlar yaşayan gelişmekte olan ülkelerin tepkisini çekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ACP ülkeleri, AB'nin EBA girişimi ile haksız bir ayrımcılık yaptığını iddia etmektedirler. Çünkü AB, az gelişmiş ve gelişmekte olan ACP ülkelerine farklı tercihli ticaret düzenlemeleri uygulamaktadır. Az gelişmiş ACP ülkeleri, EBA girişimi kapsamına alınırken, gelişmekte olan ACP ülkeleri ile ilişkiler Cotonou Anlaşması ile düzenlenmektedir. AB'nin ACP ülkelerine yönelik farklı tercihli ticaret düzenlemeleri, Cotonou Anlaşması ile yeniden yapılandırılan taraflar arası ilişkileri çıkmaza sokabilir. Bu durum, ACP ülkelerinin DTÖ sürecinde AB'ne verdikleri desteğin azalması sonucunu doğurabilir (PAGE / HEWITT, 2002:100).

AB'nin ACP ülkelerine GSP rejimi dışında, Lome Sözleşmeleri ile uyguladığı özel tercihli ticaret düzenlemeleri, 2000 yılında Cotonou Anlaşması ile karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemelerine dönüştürülmüştür. Cotonou Anlaşması uyarınca, en geç 1 Ocak 2008 tarihine kadar, ACP ülkeleri ile AB arasında karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemeleri içeren bir Ekonomik Ortaklık modelinin oluşturulması gerekmektedir. AB, 2000-2008 yıllarını kapsayan geçiş döneminde tercihli ticaret düzenlemelerini uygulamayı sürdürmektedir. Cotonou Anlaşması'nın karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemeleri, az gelişmiş ACP ülkelerini kapsamamaktadır. Az gelişmiş ACP ülkeleri için, AB'nin EBA girişimi kapsamındaki sıfır gümrük tarifesi düzenlemeleri geçerlidir. AB'nin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ACP ülkelerine farklı tercihli ticaret düzenlemeleri uygulaması, yarattığı tarife marjı erozyonu ile gelişmekte olan ACP ülkelerinin AB'ne ihracatlarında ticaret sapmasına neden olabilir. Ticaret sapmasının özellikle şeker ve muz ihracatında ortaya çıkması beklenebilir.

ACP ülkelerinin AB'ne şeker ve muz ihracatı, Lome Sözleşmeleri'ne eklenen Protokoller aracılığıyla düzenlenmiştir. Bu Protokollerle, üye ülkelerin eski kolonileri olan ACP ülkelerindeki üreticiler korunmuş; aynı zamanda AB'nin ilgili ürünlerdeki arz noksanı garanti altına alınmıştır. Şeker Protokolü uyarınca, ACP ülkelerine fiyat garantisi içeren tarife kotaları uygulayan AB, ACP ülkelerinden yılda yaklaşık 1,3 milyon ton şeker ithal etmiştir. Bu rakam, AB'nin AB dışı ülkelere gerçekleştirdiği toplam şeker ithalatının yaklaşık %70'ine karşılık gelmektedir. Ancak AB 2006 yılında, DTÖ baskıları ve ACP ülkeleriyle koloni bağları olmayan AB ülkelerinin talepleri doğrultusunda, yaklaşık 40 yıldır uyguladığı şeker rejiminde reform çalışmalarını başlatmıştır.

Şeker rejiminde reform çalışmaları ile AB şeker piyasası, piyasa mekanizması kurallarının geçerli olduğu, piyasaya müdahalenin ortadan kaldırıldığı ve şeker üreten gelişmekte olan ülkelerin AB şeker piyasasına girişte eşit kriterlere sahip olduğu bir piyasaya dönüştürülecektir. Bu durumda, Şeker Protokolü ile AB şeker piyasasına Ortak Tarım Politikası tarafından garanti edilmiş bir fiyatla giren ACP ülkelerinin sağladığı pazara giriş avantajı ortadan kalkacaktır. Diğer taraftan AB'nin EBA girişimi uyarınca, Temmuz 2009'dan itibaren az gelişmiş ülkelere sıfır gümrük tarifesi ile şeker ithal etmeye başlaması, gelişmekte olan ACP ülkelerini olumsuz yönde etkileyecek bir diğer gelişme olacaktır.

AB, EBA girişimi kapsamında 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren az gelişmiş ülkelere gerçekleştirdiği muz ithalatına uyguladığı gümrük tarifelerini sıfırlamıştır. AB aynı tarihte, DTÖ yükümlülüğü gereği, diğer ülkelere gerçekleştirdiği muz ithalatında tarife kotası uygulamasına son vererek, sadece gümrük tarifesi (tariff-only system) ile koruma dönemine geçmiştir. AB'nin 2006 yılında muz ithalat rejiminde gerçekleştirdiği değişiklik, gelişmekte olan ACP ülkelerinin Muz Protokolü uyarınca, yaklaşık 30 yıldır sahip oldukları pazara giriş avantajını da ellerinden almış olmaktadır. Diğer taraftan bu uygulamanın, az gelişmiş ACP ülkelerinin AB'ne muz ihracatlarında çok büyük bir artış yaratması da beklenmemelidir. Çünkü AB, muz ithalatının yaklaşık %65'lik kısmını Ekvator, Kosta Rika, Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerinden karşılamaktadır. 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren az gelişmiş ülkeler çıkışlı muz ithalatının sıfır gümrük tarifesine tabi olması, Ekvator, Filipinler, Kosta Rika, Kolombiya gibi dünya muz ihracatının yaklaşık %75'ini elinde bulunduran gelişmekte olan ülkelerle ve dünyanın en önemli muz dağıtıcısı olan ABD ile AB arasında yeni bir ticaret savaşı¹⁵ yaratılabilir.

15 AB ile ABD arasında muz ticaretinde yaşanan sorunların nedeni, AB'nin muz ithalat rejiminin, kendi üreticileri ile ACP üreticilerini koruyucu unsurlar içermesidir. AB,

ACP ülkeleri, 1970'li yıllardan itibaren hem AB'nin GSP rejiminden hem de Lome Sözleşmeleri çerçevesinde sunduğu özel tercihli ticaret düzenlemelerinden yararlanmışlardır. ACP ülkeleri, Lome Sözleşmeleri ile tanınan ticari tavizlerden AB'nin ilk GSP rejimi ile uygulanmış olan tercihli ticaret düzenlemelerine oranla daha fazla fayda elde etmişlerdir. Ancak AB'nin yeni GSP rejimi kapsamında az gelişmiş ülkelere yönelik olarak başlattığı EBA girişimi, ACP ülkelerinin AB nezdindeki imtiyazlı statülerini olumsuz yönde etkileyebilecek düzenlemeler içermektedir. EBA girişiminin, AB'nin ACP ülkeleri ile tercihli ticaret düzenlemelerine dayalı olan ilişkilerini, Cotonou Anlaşması ile karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemelerine dönüştürme kararı aldığı döneme denk gelmesi, girişimin ACP ülkelerinin AB'ne ihracatını azaltma olasılığını güçlendirmektedir.

SONUÇ

AB'nin ilk GSP rejimi, ağırlıklı olarak sanayi ürünlerine yönelik tercihli ticaret düzenlemeleri içeren, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları tarım ve tekstil ürünleri için daha dar kapsamlı tavizler öngören ve miktar kısıtlamalarıyla yönetilen bir rejim niteliği taşımaktaydı. Bu nedenle, ticareti kısıtlayıcı birçok özellik taşıyan ve dünya ekonomisindeki korumacı eğilimlerden etkilenen AB'nin ilk GSP rejimi, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarını arttırma konusunda başarılı olamamıştır. AB'nin ilk GSP rejimi döneminde AB'ne ihracatlarını arttıran ülkeler, Lome Sözleşmeleri çerçevesinde GSP rejimine oranla daha geniş tercihli ticaret düzenlemeleri elde eden ACP ülkeleri olmuştur.

ACP ülkelerinin tarife kotaları dahilindeki ihracatlarına sıfır gümrük tarifesi uygularken, ACP dışındaki muz ihraç eden ülkelere ithalat kotası uygulamaya başlamıştır. Bu durum, Latin Amerika'daki büyük ölçekli üretim yapan ülkelerin ve ABD'nde faaliyet gösteren Chiquita, Del Monte ve Dole gibi çokuluslu muz şirketlerinin tepkilerine neden olmuştur. 1996 yılında Ekvator, Guatemala, Honduras, Meksika ve ABD, AB'ni DTÖ'ne şikayet etmişlerdir. DTÖ, AB'nin ticaret kurallarını ihlal ettiği sonucuna varmış ve ABD'ye AB ürünlerine karşı 300 milyon\$'lık telafi edici vergi koyma yetkisi vermiştir. ABD, DTÖ'nün onayıyla AB menşeli bazı ürünlerin kendi pazarına girişini zorlaştırmıştır. 2001 yılında AB, ABD ve Ekvator arasında yapılan anlaşma ile yaklaşık 8 yıl süren ticaret savaşı sona ermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. http://www.bananalink.org.uk/trade_war/trade_war.htm Erişim tarihi: 3.2.2006.

AB'nin ilk GSP rejiminin eksikliklerinden yola çıkılarak geliştirilmiş olan yeni GSP rejimi, tercihli ticaret düzenlemelerinin kapsamını genişletmiş ve rejimin işleyişini basitleştirmiştir. Miktar kısıtlaması esasına dayalı işleyişin terk edildiği yeni GSP rejiminde, GSP ülkelerinin ihraç ürünleri hassaslık derecelerine göre ticari taviz elde etmektedirler. Bu yeni uygulamanın, GSP ülkelerinin AB'ne ihracatlarını arttırıcı etki yaratması beklenebilir.

AB'nin yeni GSP rejimi kapsamında üzerinde dikkatle durulması gereken konulardan biri, EBA girişiminin az gelişmiş ülkelerin AB'ne ihracatları üzerinde yarattığı etkilerdir. Az gelişmiş ülkelere herhangi bir miktar kısıtlamasına maruz kalmadan, sıfır gümrük tarifesi ile AB pazarına girme olanağı tanıyan EBA girişiminin, ilgili ülkelerin AB'ne ihracatlarında büyük bir artış yaratması beklenmemelidir. Çünkü az gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmı, uzun süredir AB'nin ilk GSP rejimi ve Lome Sözleşmeleri çerçevesinde benzer tavizlerden yararlanmaktadır.

EBA girişiminin ACP ülkelerinin AB'ne ihracatları üzerindeki etkileri, Yeni GSP rejiminin önem arz eden bir diğer yönüdür. EBA girişimi, Cotonou Anlaşması uyarınca 2008 yılından itibaren AB ile karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret düzenlemeleri uygulamasına geçecek olan ACP ülkelerinin AB'ne ihracatlarını olumsuz yönde etkileyebilecektir. Az gelişmiş ACP ülkeleri EBA girişimi kapsamında yer aldığından, ihracat düşüşlerine maruz kalacak olan ülkeler, gelişmekte olan ACP ülkeleri olacaktır.

Yeni GSP rejimi ile geliştirilen GSP + düzenlemelerinin, özellikle uyuşturucuyla mücadelede etkin bir araç olarak kullanılıp kullanılmadığı konusu, üzerinde inceleme yapılabilecek öneme sahip olan bir diğer konudur. AB'nin geliştirdiği bu yeni ticaret politikası aracının GSP ülkelerini belirli uluslararası sözleşmelere uyma konusunda ne derece teşvik ettiği sorusuna, bir başka çalışma kapsamında yanıt aranmalıdır.

Kaynakça

- BALDWIN, Richard / MURREY, Tracy (1977), "MFN Tariff Reductions and Developing Country Trade Benefits Under the GSP," *Economic Journal*, 87: 30-46.
- BRENTON, Paul (2003), "Integrating the Least Developed Countries into the World Trading System: The Current Impact of European Union Preferences Under Everything But Arms," *Journal of World Trade*, 37/3: 623-646.
- BROWN, Drusilla K. (1988), "Trade Preferences for Developing Countries: A Survey of Results," *Journal of Development Studies*, 24/3: 335-363.
- BROWN, Drusilla K. (1989), "Trade and Welfare Effects of the European Schemes of the Generalised System of Preferences," *Economic Development and Cultural Change*, 37/4: 757-776.
- CERNAT, Lucian / LAIRD, Sam / MONGE-ROFFERALLO, Luca / TURRINI, Alessandro (2003), *The EU's Everything but Arms Initiative and the Least Developed Countries*, World

- Institute for Development Economics Research (Wider), Discussion Paper No: 2003/47 (Helsinki).
- COOPER, Richard N. (1972), "The European Community's System of Generalized Tariff Preferences: A Critique," *Journal of Development Studies*, 8/4: 379-394.
- EUROPEAN COMMISSION (1990), *Commission Guidelines Concerning the EEC Generalised System of Preferences in Favor of the Third World until the Year 2000*, Europe Documents, No: 1643, 3 Ağustos 1990.
- GRILLI, Enzo R. (1993), *The European Community and the Developing Countries*, (Cambridge: Cambridge University Press).
- HOWSE, Robert / TREBILCOCK, Michael J. (1999), *The Regulation of International Trade* (New York: Routledge).
- JACKSON, John. H. (1969), *World Trade and the Law of the GATT* (Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill).
- KARSENTY, Guy / LAIRD, Sam (1987), "The GSP, Policy Options and the New Round," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 123/2: 262-296.
- KIMUNGUYI, Patrick (2005), "The European Union and Developing Countries: The Challenges of Trade Liberalisation in the Cotonou Process," mimeo, http://wwwsoc.nii.ac.jp/eusa-japan/download/eusa_ap/paper_PatrikKimunguyi.pdf Erişim tarihi: 28.1.2006.
- MACPHEE, Craig R. / ROSENBAUM, David I. (1989), "Has the European Community GSP Increased LDC Exports?," *Applied Economics*, 21/6: 823-841.
- MCQUEEN, Matthew (2002), "EU Preferential Market Access Conditions for the Least Developed Countries," *Intereconomics*, 37/2: 101-109.
- MURREY, Tracy (1973), "How Helpful is the Generalised System of Preferences to Developing Countries?," *Economic Journal*, 83/330: 449-455.
- NILSSON, Lars (2002), "Trading Relations: Is the Road Map from Lome to Cotonou Correct?," *Applied Economics*, 34/4: 439-452.
- PAGE, Sheila / HEWITT, Adrian (2002), "The New European Trade Preferences: Does Everything But Arms (EBA) Help the Poor?," *Development Policy Review*, 20/1: 91-102.
- PANAGARIYA, Arvind (2002), "EU Preferential Trade Arrangements and Developing Countries," *World Economy*, 25/10: 1415-1432.
- PANAGARIYA, Arvind (2003), "Aid Through Trade: An Effective Option?," mimeo.
- PEERS, Steve (1995), "Reform of the European Community's Generalized System of Preferences," *Journal of World Trade*, 29/6: 79-96.
- PREBISCH, Raul. (1964), *Towards a New Trade Policy for Development* (New York: United Nations for UNCTAD).
- SANTOS, Norma Breda dos / FARIAS, Rogerio / CUNHA, Raphael (2005), "Generalized System of Preferences in General Agreement on Tariffs and Trade/World Trade Organization: History and Current Issues," *Journal of World Trade*, 39/4: 637-670.
- STAIGER, Robert W. (1999), *The Economics of GATT*, *Reporter Online*, National Bureau of Economic Research, New York, <http://www.nber.org/reporter/spring99/staiger.html> Erişim tarihi: 9.11.2005
- STEVENS, Christopher / KENNAN, Jane (2001), *The Impact of the EU's Everything but Arms Proposal: A Report to Oxfam* (Sussex: Institute of Development Studies (IDS)).
- TRUEBLOOD, Michael / SOMWARU, Agapi (2002), "Trade Liberalisation and the Least Developed Countries: Modeling the EU's Everything but Arms Initiative," paper presented at the Global Economic Analysis Conference in Taipei-Taiwan at 5-7 June 2002.
- UNCTAD (2001), *Duty and Quota Free Market Access for LDCs: An Analysis of Quad Initiatives* (London and Geneva: United Nations Conferences on Trade and Development and the Commonwealth Secretariat, UNCTAD/DITC/TAB/Misc.7).

- UNCTAD (2002), *Handbook on the Scheme of the European Community Generalised System of Preferences*, (New York and Geneva: UNCTAD/ITCD/TSB/Misc.25/Rev.2, United Nations).
- WHALLEY, John (1990), "Non-discriminatory Discrimination: Special and Differential Treatment under the GATT for Developing Countries," *Economic Journal*, 100/403: 1318-1328.
- YU, Wusheng / JENSEN, Trine Vig (2005), "Tariff Preferences, WTO Negotiations and the LDCs: the Case of the Everything but Arms Initiative," *World Economy*, 28/3: 375-405.
- Council Regulation No 3281/1994, O.J. L. 348, 31.12.1994.
- Council Regulation No 1256/1996, O.J. L. 160, 29.6.1996.
- Council Regulation No 2820/1998, O.J. L. 357, 30.12.1998.
- Council Regulation No 2501/2001, O.J. L. 346, 31.12.2001.
- Council Regulation No 980/2005, O.J. L. 169, 30.6.2005.
- Council Regulation No 416/2001, O.J. L. 060, 1.3.2001.
- Council Regulation No 416/2001, O.J. L. 060, 1.3.2001.
- <http://www.agoa.gov/> Erişim tarihi: 31.1.2006.
- http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/dds/en/qotcei.htm Erişim tarihi: 17.1.2006.
- http://www.bananalink.org.uk/trade_war/trade_war.htm Erişim tarihi: 3.2.2006.